

16. årgang — nr. 2 -90 (47)

— et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- Man lærer å skrive ved å lese
- Litteraturen står sentralt i norskfaget
- Prosessorientert skriving gir skriveglede
- Arbeidsprogram for skriveverksted
- En fengende start gjør leseren nysgjerrig -
- Dikttoppen

- Er det all right å skrive ålreit?
- Skoledrøftingssang: Vår skole skal være...
- Små drypp fra lærer til lærer
- Gi eleven flere ord
- Norsk-Nyttkryss 2-90, nynorsk og hovedmål
- Tentamensoppgave i norsk hovedmål: Sagnet om svenskene i Media-ura
- Norskassett nr 6: Grøss og gru

UTGIVER: TRØNDESK MULTIMEDIA A.S.

REDAKTØR: JON HILDRUM, NAMSØS

Norskassetene

gir lyd til norskundervisninga

1989:

Norskfagkassett 1: Syng og skriv

Norskfagkassett 2: Syng og skriv mer

Norskfagkassett 3: «Synnøve Solbakken»

Norskfagkassett 4: Vi tipper norske ord

1990:

Norskassett 5: Vi tipper grannespråk

Norskassett 6: Grøss og gru

Kassetene kan bestilles hos Trøndersk Multimedia as.,
Magnetten, 7600 Levanger.

Pris pr. kassett kr. 100,—

Tidligere nummer av NORSKFAGET kan bestilles hos samme firma.

NORSKnytt

Utgiver: Trøndersk Multimedia as., Magneten, 7600 Levanger (076-80 111).

Nord-Trøndelag Pedagogiske Fellestjeneste.

Redaktør: Jon Hildrum[©] Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement med lyd-kassett (3 nr. pr. år) kr. 350,- pr. år.

Nr. 2 — 1990 (47)

MAI

16. ÅRGANG

"Man lærer å skrive ved å lese -"

Å skrive lærer man først og fremst ved å lese. All forskning understøtter dette. Språkhandlingene påvirker hverandre gjensidig. Derfor må lesing og skriving gå hånd i hånd i all morsmålsundervisning.

"Man kan lese seg til alle nivåer i en tekst: ortografi, tegnsetting, typografisk oppsett, stilnivå og sjangerstrukturer."

Frank Smith

Det kan settes opp tre viktige forutsetninger for å bli en dyktig skriver:

- * Eleven må ha et positivt forhold til lesing.
- * Eleven må kunne identifisere seg med folk som leser og/eller skriver.
- * Eleven må tro at hun/han vil lykkes.

Elever som begynte i første klasse i 9-årig skole, fikk spørsmål om de kunne skrive. 95 prosent svarte ja på dette spørsmålet. De kunne jo skrive navnet sitt! Det hadde vært interessant å høre hva elever som går ut fra 9. klasse, ville ha svart på det samme spørsmålet.

GJØR PROSESSORIENTERT SKRIVING ELEVENE SNILLERE?

Proseessorientert skrivemetodikk har i de siste åra tilført skolen mange verdifulle impulser. Denne metodikken legger blant annet sterk vekt på at elevene skal innta en positiv holdning til medelevenes tekster når de gir respons. Dette bidrar blant annet til å styrke elevenes tro på at de vil lykkes med skrivinga. Lærere som har jobbet mye med proseessorientert skrivemetodikk i klasser, har registrert at det sosiale klimaet blant elevene er blitt mildere totalt sett. De ser ikke bort fra at den positive innstillinga fra responsgruppene kan ha smittet over på den generelle oppførselen til elevene. Dersom det er tilfelle, er det sannelig ikke noe dårlig biprodukt av den proseessorienterte skrivinga!

I dette nummer av NORSK-NYTT foreslår vi blant annet et arbeidsprogram som bygger på ideene om proseessorientert skriving. Dessuten inneholder bladet oppgavestoff om ordberikelse. I tilknytning til dette emnet minner vi igjen om den sentrale rollen skjønnlitteratur skal ha i all undervisning.

Premievinnere

- NORSK-NYTTkryss 1 - 1990

BOKMÅL

Veslemøy Eliassen, Notodden ungdomsskole, 3670 Notodden
May-Lill Flått, Snåsa ungdomsskole, 7760 Snåsa
Line Elverum, Halsen ungdomsskole, 7500 Stjørdal
Erun Li Jensen, Hisøy ungdomsskole, 4816 Kolbjørnsvik

NYNORSK

Anders Lehn, Lundamo ungdomsskole, 7094 Lundamo
Ida Bang, Skøyenåsen skole, 0619, Oslo 6
Knut E. Erstad, Storetveit skole, 5040 Paradis
Hege Romundset, Aure barne- og ungdomsskole, 6090 Aure

Vi takker for svært mange kryssordløsninger. Tegnsettingsoppgaven som var tilknyttet bokmålskrysset, var ikke enkel å løse rett. Alle løsningene står bak i heftet.

Vinnerne får tilsendt ungdomsbøker fra Trøndersk Multimedia AS. Vi ønsker leserne velkommen med nye kryssordløsninger.

To feriedikt - uten adjektiv

Kari og Mari er på feriereiser i utlandet. Begge sender små rimbrev hjem. Karis ferie er vellykket, men Maris er mislykket.

Nedenfor finner du diktene deres uten adjektiv. Sett inn adjektiv (velg fra ordsamlinga nedenfor) slik at diktene svarer til overskriftene. (Siste ordet i 2. og 4. linje skal rime i begge diktene.)

GLAD FERIEDIKT

Været er _____ og _____.

Himlen er _____ og _____.

Alle er _____ og _____.

Språket er _____ å forstå.

Kari

TRIST FERIEDIKT

Været er _____ og _____.

Himlen er _____ og _____.

Alle er _____ og _____.

Språket er _____ å forstå.

Mari

ORDSAMLING

lett, utriv'lig, vakkert, regntung, sure, grå, nyd'lig,
tungt, skyfri, gretne, blide, kaldt, blå, snille.

Litteraturen står sentralt i norskfaget

Ingen tidligere skoleplan har så sterkt framhevet de verdiene litteraturen kan tilføre skolen, som den nye mønsterplanen. Arbeidet med litteratur skal være en integrert del av all norskundervisning, blir det sagt, ja litteraturen «skal gjennomsyra heile faget».

Hva er det så litteraturen kan gi oss? Den kan blant annet:

- gi estetisk opplevelse
- stimulere fantasi- og følelsesliv
- styrke identitetsfølelsen og fremme den personlige vekst
- gi økt virkelighetsforståelse (innover i oss selv og utover mot verden)

- gi oss del i kulturelle fellesverdier

- stimulere følelsen for språk og stil
- skjerpe sansen for ordenes verdi og nyanser
- gi økt ordforråd

Gjennom arbeidet med litteratur får elevene dessuten verdifulle impulser for egen skriving. De blir kjent med en rekke litterære sjangrer, de får skriftforbilder og skrivemønstre. Elevene kan selv skape nye tekster i forlengelsen av «dikter tekstene».

For skolen er det altså en oppgave av første rang å arbeide aktivt for å gjøre elevene til gode og glade lesere. En grunnleggende faktor i dette arbeidet er å tilby elevene god litteratur som svarer til deres forutsetninger, eller som mønsterplanen sier: «la elevene lese litterære tekster som skaper engasjement, gjev leseglede og estetiske opplevingar og stimulerer lese lyst».

Det er ellers viktig å minne om at litteraturen også kan berike andre fag enn norsken. I særleg grad gjelder det samfunnsfag, naturfag og kristendom. Her er det gode muligheter for integrering. I bunn er alle lærere morsmålslærere, og derfor også medansvarlige for god litteraturformidling til elevene.

På den andre siden kan naturligvis også andre fag berike norsken. Tenk for eksempel på hvordan en kort historisk innføring kan klargjøre bakgrunnen for et dikt som «Terje Vigen».

PROSESSORIENTERT SKRIVING GIR SKRIVEGLEDE

Den prosessorienterte skrivemetodikken som den amerikanske skrivepedagogen Mary K. Healy introduserte for norske morsmåslærere i midten av 80-åra, er blitt mottatt med stor interesse. Lærere fra grunnskole til universitet står i kø for å få delta i kurs. Få andre pedagogiske utspill er blitt møtt med så stor interesse på grasrotplanet som den prosessorienterte skrivemetodikken. Den har tilført skolen mange verdifulle impulser og representerer en ny giv for fri skriving.

ELEVEN FÅR HJELP UNDERVEIS

Den prosessorienterte skrivemetodikken er basert på to hovedtanker:

- * Skriving skal være en prosess der eleven får hjelp med ideer og innhold underveis i skrivinga.
- * Skriving skal være et redskap i alle fag.

I tradisjonell skriving har elevene stort sett fått tilbakemelding fra læreren i form av røde streker og kommentarer etter (nå og da lenge etter) at det ferdige produktet var innlevert.

I den prosessorienterte skrivemetodikken gis rettledning og hjelp helt fra idefasen og fram til det ferdige produktet. Både læreren og medelevene er aktivt med i dette rettledningsarbeidet.

FORSLAG TIL ARBEIDSPROGRAM

Vi presenterer nedenfor et forslag til arbeidsprogram som bygger på ideene om prosessorientert skriving. Vi vil understreke at arbeide med prosessorientert skriving kan legges opp på forskjellige måter. Den enkelte lærer må finne fram til et program som passer for klassens behov. Arbeidet må imidlertid alltid skje ut fra tanken om at eleven har størst behov for ideer, hjelp og respons under arbeidet, ikke etterat produktet er ferdig. Mens skriveprosessen pågår, er eleven sterkest motivert for å motta hjelp. (Tidsangivelsene som er gitt i programmet, er selvsagt bare av veiledende art. Videre gjør vi oppmerksom på at inspirasjonsfasen godt kan gjennomføres uten opplæringen som er foreslått som innledningspost.)

SPILLEREGLENE MÅ FØLGES

Det er spesielt viktig å tilrettelegge arbeidet i idefasen på best mulig vis. Videre må læreren instruere grundig om at spillereglene må følges nøyaktig i responsfasen, ellers kan hele opplegget lett bli mislykket. Elevene må oppøves til å være så konkrete som mulig når de gir respons.

En stor fordel er det om elevene har kunnskaper om elementære litterære virkemidler og vet litt om hvilke kvaliteter som bør være til stede for at det kan sies at en tekst er god. Når elevene har slike kunnskaper, er de godt kvalifiserte som responsgivere.

I avsnittet "Å lage et førsteutkast" i læreboka "Mer enn ord" kan eleven finne nyttige skriveråd. Lærere som arbeider med prosessorientert skriving, vil ha utbytte av å lese artikkelen "Å skrive er å lære" i "Norskundervisning". (Aschehoug, 1988).

Arbeidsprogram for skriveverksted

1 – Idéfase (inspirasjonsfase)

- Læreren leser opp ei fengende fortelling der et dyr har hovedrollen.
- (Til elevene:) DU har sikkert også hatt opplevelser der et dyr har spilt en viktig rolle. Skriv ned noen punkter om dette. (4 minutter).
- Kryss av to punkter som du vil lese opp for klassen. (1 minutt).
- Alle elevene leser opp punktene sine for klassen. (Under denne opplesingen kan elevene fritt «stjele» idéer fra hverandre.)

2 – Skrivefase 1 (førsteutkast)

- Skriv en tekst på grunnlag av notatene dine. Velg sjanger selv. Skriv, ikke løft blyanten fra papiret!
- Hvis du ikke kommer på noe å skrive om, så skriv om hvor vanskelig det er å komme i gang, inntil du får en idé.
- Husk at det er innholdet som teller nå. Rettskriving og tegnsetting kan du se på siden. Bare skriv, skriv, skriv!

3 – Responsfase 1

- Grupper på 3—5 elever settes opp.
- Les tekstene for hverandre. Hver tekst leses to ganger. Ved første opplesing lytter gruppa. Ved andre opplesing noterer medlemmene det utsagnet i teksten som de liker best.
- Noter også spørsmål til teksten. For eksempel: — Hva ville dere gjerne ha hørt mer om? Hvilke opplysninger saknet dere?
- Forfatteren noterer seg det de andre sier om teksten: Han streker under utsagn de liker, og han skriver i margen spørsmål de har stilt. Han skal IKKE svare på spørsmålene.
- Alle gruppe-medlemmene skal uttale seg om hver tekst som blir lest opp.

4 – Plenum

- Hvordan fungerte arbeidet i gruppene? Ankerpersonen (står øverst på gruppelista) rapporterer. Alle de andre forteller også om sine erfaringer.

5 – Skrivefase 2 (andreutkast)

- På grunnlag av grupperesponsen og plenumsdrøftinga skriver elevene andreutkastet. De vurderer selv hva de vil ta hensyn til av den responsen de har fått.

6 – Ny respons i gruppene

- Les for hverandre igjen. Alle leser sin tekst to ganger. Respons, diskusjon m.m.

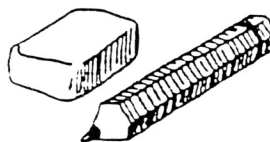
7 – Revisjonsfasen

- Elevene arbeider selvstendig med tekstene sine. De vurderer om de vil ta hensyn til de nye rådene de har fått av responsgiverne.
- Til slutt leser de teksten med tanke på å rette opp ord- og tegnsettingsfeil.

(Mer om revisjonsfasen, se boka **Norskundervisning** side 46—47. Her omtales blant annet bruk av revisjonsskjema.)

Forslag til andre skriveemner:

- ting (gjenstander) som du husker fra barndommen
- personer som har betydd mye for deg
- ting (gjenstander) du ikke kan unnvære
- dyr som du husker spesielt godt
- matretter som du setter stor pris på

Husk at du skal koble inn alle sansene når du skriver! (Se sanseskjema side 100 i «Mer enn ord» – Asch.).

Logg gir verdifull tilbakemelding

"Denne timen har du gnålet alt for mye om noe som vi har lært før. Vi vet hvordan en novelle er bygd opp. Spørsmål: Er et eventyr også en novelle?"

"Har fulgt dårlig med denne timen, er trøtt. Lillebror hylte hele natta, har visst vondt i tennene.

Jeg plages alltid med å komme igang med skrivinga. Får jeg skrive om Lillebror i stedet for den oppgaven du ga oss?"

"O.k. Har kommet i gang. Du må lære oss mer om hermetegn og kolon og sånt."

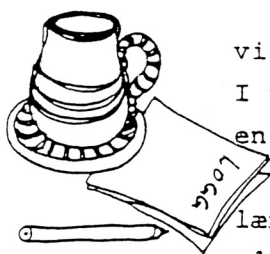
En logg er en tilbakemelding fra elevene til læreren. Elevene får i oppdrag å skrive en kortfattet rapport om timen(e) som nettopp er holdt: Hva har jeg lært/erfart i denne timen? Meningsytringer, kommentarer og spørsmål må gjerne tas med i loggen. Loggskrivningen foregår vanligvis de siste fem minuttene av timen.

Enkelte lærere legger gjerne loggskrivning inn som en fast rutine i de fleste av sine timer. De tar plass ved utgangsdøra i klasserommet og samler inn loggene fra elevene. Ingen får forlate klasserommet før loggen er levert. Andre lærere ber om logg bare fra spesielle timer eller arbeidsperioder.

Loggen gir læreren godt bilde av arbeidssituasjonen i klassen, av elevenes innstilling til faget. Gjennom loggen kommer alle elevene til ordet, også de som til vanlig er tause under klassesamtaler og diskusjoner. På den måten fungerer loggen som et kjærkomment pustehull og et forum for meningsytringer for alle. Elevene føler at de ved loggskrivningen kan påvirke undervisningen i klassen.

For læreren blir loggene et nyttig korrektiv. Undervisningen kan justeres, og påminninger kan tas til følge. I tillegg til alt dette fungerer også loggskrivningen som en meningsfull og god skriveøving.

En forutsetning for at systemet skal fungere, er at læreren leser, kommenterer og svarer på eventuelle spørsmål i loggene hurtigst mulig. Elevene må få tilbake loggene i kommentert stand helst dagen etter at de ble skrevet.

EN FENGENDE START GJØR LESEREN NYSGJERRIG OG LESELYSTEN

En kjapp og fengende åpning på en fortelling gjør leseren spent. Dette vil jeg vite mer om, tenker han.

Hvilke av disse innledningene på fortellingen "Da jeg satte rekorden" syns du er best? Skriv et ett-tall framfor den innledningen du likte best, et to-tall framfor den nest beste osv. På baksiden av arket begrunner du dine valg.

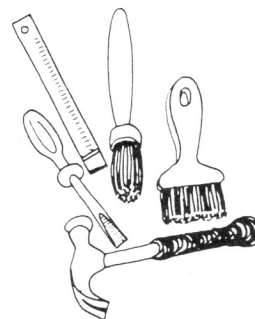
A.	En dag da jeg våknet, syntes jeg alt var så kjedelig. Etter at jeg hadde stått opp og vasket meg og spist, sa jeg til meg selv: I dag må du finne på noe artig, Hans. Så gikk jeg til Rolf, kameraten min.
B.	-Storbragd av 14-årig jente, stod det med stor overskrift i avisa. Fra Oslo hadde Knut Bjørnsen ringt og sagt at jeg måtte stille opp i Sportsrevyen og fortelle om rekorden. Jeg gruet meg fælt.
C.	Det første jeg gjorde var å tenke etter i hvilke grener jeg hadde lyst til å sette rekord. Jeg gikk på biblioteket og lånte en hel haug med rekordbøker. Disse satt jeg og bladde i i mange dager.
D.	"Du greier det aldri i verden," gliste Ola da jeg fortalte om mine rekordplaner. "Om jeg ikke greier det, så skal du få snau-barbere skallen min og male den fiolett etterpå," sa jeg og prøvde å se selvsikker ut.
E.	Jeg viste at en ungdom i Danmark hadde hjort et forsøk på å sete en slik rekkord i fjord høst, men han hadde fallt ned og mistet bevisstheten og var stykt skadet, men det trenkte ikke sje så livsfalig alltid.

Oppgaver:

1. Skriv teksten E om igjen - uten de 14 ordfeilene.
2. Bruk den innledningen du likte best og skriv **teksten** "Da jeg satte rekorden".

HUSK:

Godt begynt er halvt fullendt.

DIKTTOPPEN kan være et godt tiltak for å opparbeide interessen for dikt i klassen. DIKTTOPPEN gir elevene øving i å vurdere dikt – samtidig som ordningen kan skjerpe sansen for kvalitet. Når elevene presenterer diktene, får de trening i å lese dikt. Viktigst er det likevel at elevene blir kjent med et stort antall dikt gjennom arbeid med DIKTTOPPEN.

Forslag til arbeidsmåte:

1. Arbeidet starter med at en gruppe elever plukker ut fem dikt. Etter at de har forberedt seg (læreren må gjerne instruere elevene), leser de opp diktene for klassen. Oppleserne må være forberedt på å svare på spørsmål om diktene fra tilhørerne.
2. Det foretas en skriftlig avstemning. Elevene stemmer på de to diktene de liker best. (Hver elev kan bruke 3 poeng som fordeles på de to diktene etter smak.)
3. Opptellingen av stemmer foregår på tavla. DIKTTOPP-lista har sin faste plass i klasserommet. Gruppen sørger for at vinnerdiktet blir pent skrevet på et pappark som henges opp i klassen. Dette er fin skriftformingsøving. Enkle dekorasjoner på plakaten er av det gode.
4. En ny gruppe får i oppgave å plukke ut tre nye dikt til det neste DIKTTOPP-avstemning. De tre nye diktene leses da sammen med de to som står på «toppen» fra før. Avstemningen avgjør hvilke to av de fem diktene som skal stå på den nye DIKTTOPPEN.

Noen erfaringer med DIKTTOPPEN

Størst interesse oppnår en når tidsrommet mellom avstemningene er kort, for eksempel en uke. Det er gunstig at DIKTTOPPEN etter et par måneders virksomhet får hvile noen måneder.

Interessen i klassen må selvsagt avgjøre arbeidstakten, men det er viktig å lodde stemningen nøye og slutte mens leken er god.

Det bør innføres en regel som sier at hvert dikt skal ha begrenset levetid på «toppen».

Forslag: Et dikt kan ikke overleve mer enn tre avstemninger.

Elevene bør oppmuntres til å plukke ut korte og forholdsvis enkle dikt til DIKTTOPPEN.

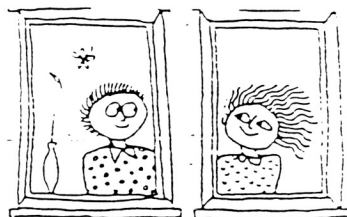
Skriv opp bokstavene i alfabetet under hverandre. Finn et ord eller et uttrykk for hver bokstav. Bruk gjerne ordlista når du leter etter høvelige ord. Her er et eksempel på alfabetdikt:

Til sommeren skal jeg

arbeide	prate
bade	quicksteppe
campe	rusle
danse	sove
eksperimentere	tøyse
fiske	undersøke
gå	vokse
haike	walk over
imponere	xerografere
jodle	yte
kjøpe	zoologisere
leke	ære meg selv
myse	økonomisere
nikke	ånne inn frisk luft
orientere	

Flere ord på en bokstav må godtas, likeens visse omskrivninger for å få brukt de sjeldne bokstavene i alfabetet. Forslag til andre alfabetdikt-oppgaver:

Når jeg blir voksen skal jeg –
Dersom jeg var fem år, ville jeg –
Dersom jeg var en flue, ville jeg –

Bygg opp dikt

Diktlesing og tekstlesing på grunnlag av et "omkastet" dikt.

A. Diktet presenteres i "omkastet" form. (Tegn er nå sløyfet)

Det blanke innholdet

Jeg knekker deg med

- skal bli godt med steket egg

flyter ut i den varme pannen

i handa mi

Snart bobler det mykt i smøret

et kjapt knusende slag

skinner solplommen

God og rund hviler du

Nå våkner spyttkjertlene

og det blanke freses hvitt

Midt i den hvite bobleskyen

Arbeidsoppgaver:

1. Les grundig gjennom disse linjene.
 2. Klipp ut diktlinjene.
 3. Legg linjene i en rekkefølge slik at det blir sammenheng mellom dem.
 4. Når du har funnet en "løsning", skriver du den ned. (Du kan gjerne ta med tulløte "løsninger" hvis du synes de er gode.)
 5. Lag overskrift til diktet ditt.
-

I diktet nedenfor er linjene i uorden.

- a) Sett linjene i rett rekkefølge i diktet. (Her har du hjelp av rimet.)
- b) Sett inn de tegn som mangler. Lag overskrift.

Vintern følger også med

Sommer'n kommer - sommer'n går

frost og kulde masse sne

sommer'n tar seg fri et år

Høsten kommer etterpå

norske flagg i vårglad vind

skudd og regn fra topp til tå

våren kommer - sol på kinn

Skriv et matdikt eller et naturdikt du også.

ER DET ALL RIGHT Å SKRIVE ÅLREIT?

Ja, det er tillatt å bruke begge disse formene. Norsk språkråd gjør stadig nye rettskrivingsvedtak. Disse vedtakene blir kunngjort i årsmeldingene fra Norsk språkråd. Dessuten er selvsagt de nye rettskrivingsvedtakene tatt inn i nye ordlister.

En del av de nye formene kan virke overraskende på oss som har vent oss til bestemte skriveformer. Dersom vi lærere ikke holder oss orientert, vil nok elevene få rettet skrivemåter som er tillatt. Særlig gjelder dette nye skrivemåter av fremmedord og nynorske ord. De mange tillatte former gjør rettingsarbeidet svært tidkrevende. (En annen sak er at vi norsklærere sikkert bruker alt for mye av vår arbeidstid til rettingsarbeid. *"Lærere i ungdomsskolen og videregående skole bruker mer enn en million timer til retting av norske stiler,"* sier Lars Sigfred Evensen i et intervju med Aftenposten 22.10.85. Han fortsetter: *"Men ingen spør hva lærerne egentlig gjør når de retter, eller hvorfor elevene får lærernes bemerkninger først etter at skrivingen er avsluttet. En bedriftsleder som ikke kunne gjøre rede for bruken av så mange timer, ville ha en utrygg framtid."*)

MER LYDRETT SKRIVEMÅTE AV FREMMEDORD

Norsk språkråd ønsker å gi de vanligste fremmedord en skrivemåte som samsvarer med norsk uttale. Dette må skolens folk, som strever med å lære elevene korrekt rettskriving, hilse med glede.

Det tar selvfølgelig tid å venne seg til nye skriftbilder. Men fornorsking av skrivemåter har foregått i lang tid. Det engelske lånordet "trawl" ble for eksempel tatt ut av norsk rettskriving allerede i 1917 og erstattet med skrivemåten trål. Mange tror nå at dette ordet er av norsk opphav.

Det er mange eksempler på lånord som har fått norsk skrivemåte, vi nevner tøff (fra engelsk "tough"), sjanse (fra fransk "chance"), sjargong (fra fransk "jargon"), krål (fra engelsk "crawl").

BRETTSKRIVINGSTIPPEKUPONG

På den følgende side har vi satt opp en rettskrivingstippekupong. Her er det spørsmål om hvordan 24 vanlige fremmedord nå kan skrives på norsk.

Ikke alle skrivemåtene som står i spalte to er tillatt. Her gjelder det å skrive riktig tippetegn bak hvert av de 24 ordene. De rette tippetegnene fins bak i hefte. Kanskje får du deg noen overraskelser? Lykke til med tippinga!

Er det all right å skrive ålreit?

Huordan kan disse fremmedorda skrives på norsk? Skriv ja eller nei i svarrubrikken. Bruk gjerne ordliste, men den må være av ny dato.

Slik kan ordet skrives.	Kan det også skrives slik?	JÅ	NEI
1 blazer	bleser		
2 cirka	sirka		
3 collage	kollasj		
4 clutch	kløtsj		
5 enquete	enket		
6 ghetto	getto		
7 genre	sjanger		
8 jockey	jåkki		
9 juice	jus		
10 ketchup	ketsjup		
11 racket	rekkert		
12 razzia	rassia		
13 ressurs	resurs		
14 restaurant	resturang		
15 mannequin	mannekeng		
16 popcorn	popkorn		
17 scooter	skuter		
18 schæfer	sjefer		
19 suite	suitte		
20 tape	teip		
21 wire	vaier		
22 weasel	visel		
23 yankee	jænki		
24 yoghurt	jogurt		

En tredel av oppgavene skal ha nei-svar, resten skal ha ja-svar.

Norsk-Nytt 2-90 (JH)

Rett svar finnes bak i heftet.

Skoledrøftingssang

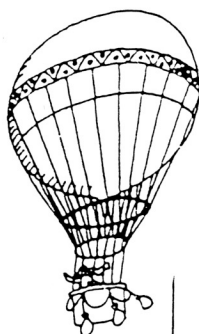
VÅR SKOLE SKAL VÆRE -

Mel.: Den er fin med kompasset -
Vår skole skal være
et sted vi kan lære
— lese, — skrive,
— spille — sy.
— så skal vi regne
— trimme — tegne.
— det skal vi gjøre
på ny — på ny.

For her vil vi trives
og slett ikke kives.
Men arbeide sammen
om smått og om stort
Når vi jobber sammen,
blir arbeidet gammen.
Vi gleder oss mer
over det vi får gjort.

Vi utveksler tanker
og kunnskaper sanker
og skaffer oss innsikt
og bred horisont.
For viten i toppen
og styrke i kroppen
vil hjelpe oss godt
i vår daglige dont.

Og går det litt trått
i det daglige kjøret,
så husk at humøret
gir glattere gli.
Så kvel pessimismen
og dyrk optimismen,
og sats på humøret
og frisk fantasi.
Refr.
Trala la la la la,
tra la la la la la,
tra la la la la,
tra la la la la la.
Så kvel pessimismen
og dyrk optimismen
og sats på humøret
og frisk fantasi.

Syng sangen -
svar på oppgaver
Velg oppgaver i samråd med læreren

A Delg utsagn
Skriv ned det utsagnet i teksten
som du er mest enig i.

B Hva er viktigst?
Hva mener du er det viktigste
skolen kan gi deg? Sett opp ei
prioritert liste.

C Meningsytring
Slik skal min favorittskole være!
Skriv en meningsytring med den-
ne overskrifta.

D Skolesang - skolerop
Skriv en skolesang eller et skole-
rop som passer for din skole.

E Hva mangler?
Hvilke sider ved dagens skole men-
er du mangler i denne skolesangen?
Skriv om det!

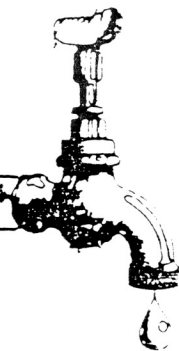
F Å - og
Fyll inn å eller og på de åpne linjene
i første vers. (Det skal være dobbelt
så mange og-er som å-er.)

G Ordforklaringer
Forklar hva som menes med ordene:
kives, gammen, horisont, dont, trått,
pessimisme, optimisme

Slik gjør jeg det

Små drypp fra lærer til lærer

ARBEIDSBOK SOM "JUKSEBOK" VED PRØVER

Elevene har vanligvis arbeidsbøker i mange fag. I arbeidsbøkene fører elevene svar på oppgaver gitt i læreboka, her fins det også notater fra lærerens gjennomgåing av stoffet. Kanskje har eleven på egen hånd samlet opplysninger, klipp fra aviser og ukeblad m.m. Noen elever liker å dekorere med bilder, tegninger, border og fargelegging av forskjellig slag.

De som lager ei vakker og fyldig arbeidsbok, har sikkert glede av arbeidet, lærerikt er det også.

En fin stimulans i strevet med arbeidsbøker er at læreren nå og da tillater at arbeidsbøker blir brukt når det gis prøve i faget. Elevene ser straks arbeidsboka som mer nyttig når de vet at den kan brukes som hjelpemiddel ved prøver.

ELEVENE SKRIVER BOK SELV - OM FRAMTIDA - "BOKA SOM VOKSER"

Skolen kjøper inn en finere skrivebok, f.eks. av hyttebok-, gjesteboktypen. Klassen velger et emne som elevene er opptatt av. Vi valgte tanker om framtida.

Det var enighet om at dette skulle bli ei vakker bok. Bidragene fra elevene skulle være skikkelig skrevet og gjennomarbeidet. Elevene ville gjøre sitt beste for å skrive så pent som mulig. Læreren skulle, det var elevens ønske, lese gjennom alle bidrag før de ble ført inn, slik at skrivefeil og "dumheter" ble lukket vekk.

Boka skulle være klassens avskjedsgave til skolen, til skolebibliotekets "gavehylle". (Slike "gavebøker" føres også inn i bibliotekets gaveprotokoll.)

Etter at bidragene var skrevet, gikk boka på rundgang i klassen, noen tok den også med seg heim, for å føre inn sine bidrag. Mange dekorerte og tegnet i boka. Alle leste det de andre hadde skrevet, noen skrev flere innlegg. Stoffet vakte diskusjon i klassen. Boka vokste og ble ei vakker bok som elevene var stolte av.

En rekke av innleggene ble samlet til en dobbeltside i lokalavisa. Dette vakte positiv oppmerksomhet i lokalsamfunnet.

Å berike elevene med ord er en overordnet aktivitet i all undervisning. Vi tenker ved hjelp av ord. Når ord mangler, blir verden liten. Plakaten LÆR NYE ORD kan danne utgangspunkt for samtaler om arbeidet med utvidelse av ordforrådet. På de følgende sidene presenterer vi stoff om ordberikelse. Vi understreker at litteraturlæsning også alltid må stå meget sentralt i arbeidet med utviding av ordforrådet.

Lag emneordsamlinger

Når klassen skal skrive om et emne, kan det være nyttig å lage ei ordsamling som har tilknytning til dette emnet.

La klassen foreslå emneord. Orda skrives på tavla. Som regel blir tavla fort fullskrevet. Under arbeidet kan det oppstå nyttige diskusjoner om hva enkelte ord betyr. Ei slik ordsamling kan være til god hjelp for de elevene som har problemer med å komme i gang med skrivinga. (Eksempel på ei ordsamling står på side 15. Her er det vurderingsord som presenteres.)

Den svenske spesialpedagogen Ulla Welin, som har uttalt seg om den nye «analfabetismen» blant ungdom, peker blant annet på pedagogiske villfarelser som en av årsakene til ordfattigdommen. Istedenfor å gå ut fra og bygge videre på barnas naturlige språk, aksepterer lærerne at det ordfattige og kraftuttrykk-spekkede språket som mange barn har lagt seg til som talespråk, også blir deres skriftspråk, hevder Welin.

At det bombardementet som elevene jevnlig blir utsatt for fra massemediene, også kan ha uheldige virkninger, er sikkert. En god del av elevene sitter for eksempel i lengre tid framfor fjernsynsskjermen enn på skolebenken.

Aldri har kiosklitteraturen fått så stor oppmerksomhet fra unge lesere som i dag. Denne litteraturen virker vanligvis ikke stimulerende på språkutviklingen.

Forslag til arbeidsprogram i ordberikelse

Alle som snakker eller skriver, leter etter høvelige ord. Til og med dikterne, som er «ordeksperter», er stadig på jakt etter ord som på best mulig vis kan uttrykke de tankene og følelsene som de har.

Den som lett kan finne de riktige ordene, har et stort forsprang på de fleste områder her i livet. Nedenfor finner du noen utsagn om ord. Les utsagnene.

- Ordforrådet bidrar mer enn noe annet til et menneskes framgang i livet.
- Jo flere ord du kan, desto lettere kan du forstå andres tanker og tenke selv.
- Den som ikke øker sitt ordforråd, risikerer å bli innstengt i en trang verden.
- Menneskenes viktigste oppfinnelse er ordet.
- Vanligvis tjener personer med stort ordforråd mer penger enn de som har et lite forråd av ord.

Diskuter utsagnene. Hvilket utsagn er du mest enig i? Er du uenig i noe som er sagt i utsagnene? Begrunn svarene dine.

LÆR NYE ORD!

Lytt-les-lær-lek-øv-bruk-metoden

1. *Lytt nøye til hvordan ord brukes.*

Spør eller slå opp i ordboka dersom du ikke forstår hva et ord betyr. Se nøye på hvordan ordet uttales og skrives.

2. *Les mye.*

Finn ut ved hjelp av sammenhengen hva ordet betyr. Les så mange slags litteratur som mulig. Når du støter på ukjente ord, kan du gjerne lese dem høyt og tydelig mange ganger, slik at du blir godt kjent med dem.

3. *Lær deg å bruke ordlister og andre oppslagsbøker effektivt.* Alfabetet må du kunne.

Alle vanlige forkortelser i ordlistene må du kunne utenat.

4. *Lek med ord.*

Løs ordoppgaver, kryssord o.l. Lær rim og regler utenat. Dikt selv.

5. *Øv deg i å dele opp lengre ord i mindre deler.* Da skjønner du lettere hva ordene betyr.

6. *Bruk de nye ordene du lærer.*

Når du bruker ordene flittig i skrift og tale, setter de seg raskt fast i hukommelsen.

Diskuter disse rådene. Hvilket råd synes du er viktigst?

VURDERINGSORD
(for eksempel om litteratur)

tankevekkende oppkvikkende
kjedelig lærerik tøysete
tam usannsynlig
gørr artig
aktuell dyster munter fengslende
handlingsmettet spennende
poetisk glad instruktiv
fantasifull interessant
livlig mager likegyldig
underfundig opplysende
langdryg lettlest livfull
tøvete dramatisk innholdsløs rå
underholdende primitiv belærende
tullele
Morsom nifs tunglest eventyrlig
grusom overfladisk
gammeldags utrolig
barnslig
kvikk moderne treg enkel
trist humoristisk vanskelig tung

Sett ord i grupper etter innhold og styrke – 1

snakke sorgfull hett	kaldt hviske trist	rope fortvilet hysterisk	lunkent humre brøle	varmt gapskratte le smile
----------------------------	--------------------------	--------------------------------	---------------------------	------------------------------------

1. Ovenfor står det 16 ord. Du skal ordne dem i fire grupper etter innholdet – altså fire ord i hver gruppe. Innenfor hver gruppe skal du så ordne ordene etter den «styrken» de har – først det ordet som har svakest betydning, og til slutt det ordet som har sterkest betydning. Når du er ferdig med dette, fører du ordene inn i skjemaet nedenfor, slik det er vist i eksemplet.
2. Lag en overskrift til de tre ordgruppene som mangler overskrift.
3. Lag setninger der du bruker de fire ordene i hver ordgruppe, gjerne sammenhengende. (Se på eksemplet nedenfor.)

	STEMMEBRUK			
1	<i>hviske</i>			
2	<i>snakke</i>			
3	<i>rope</i>			
4	<i>brøle</i>			

Eksempel: Først hvisket og snakket vi, seinere ropte og brølte vi slik at hele skolen hørte oss.

Sett ord i grupper etter innhold og styrke – 2

utvisning rasende rusle	løpe påminning misfornøyd	begeistret arg hissig	desperat tilfreds tilsnakk	glad gå jogge advarsel
-------------------------------	---------------------------------	-----------------------------	----------------------------------	---------------------------------

1. Ovenfor står det 16 ord. Du skal ordne dem i fire grupper etter innholdet – altså fire ord i hver gruppe. Innenfor hver gruppe skal du så ordne ordene etter den «styrken» de har – først det ordet som har svakest betydning, og til slutt det ordet som har sterkest betydning. Når du er ferdig med dette, fører du ordene inn i skjemaet nedenfor, slik det er vist i eksemplet.
2. Lag en overskrift til de tre ordgruppene som mangler overskrift.
3. Lag setninger der du bruker de fire ordene i hver ordgruppe.

	SINNE			
1	<i>misfornøyd</i>			
2	<i>arg</i>			
3	<i>rasende</i>			
4	<i>desperat</i>			

Øvingsark med synonymer og antonymer

Bokmål

Finn synonymer og antonymer til startordene i den første rubrikken. Arbeid gjerne i grupper! Bruk ordliste med synonymer dersom du står fast.

Startord	Synonym	Antonym
1. alltid		
2. gammeldags		
3. senior		
4. overvinne		
5. godta		
6. passiv		
7. krig		
8. fengsle		
9. fjern		
10. mottakelse		
11. aften		
12. morsomt		
13. syk		
14. kostbar		
15. tillegg		
16. skitten		
17. våken		
18. kjapp		
19. klok		
20. fornøyd		
21. venn		
22. trivelig		
23. treffes		
24. varm		

Dersom læreren ønsker å bruke startordene som diktat, kan startord-rubrikken blendes over før kopiering.

Sporten lærer oss fremmedord

Å ta utgangspunkt i det nære og kjente – for deretter å føre elevene inn på mer ukjente stoffområder – er en god gammel pedagogisk regel.

Det klages ofte over at elevene ikke forstår fremmedord som er vanlige, for eksempel i massemediene. Denne ordfattigdommen fører igjen til at elevene ikke makter å følge med i aktuelle saker. De stiller derfor med funksjonelt handikap i det demokratiske samfunnet, sies det.

Men så viser det seg at fremmedord som ikke blir forstått når de brukes om politiske og andre «kjedelige» emner, blir meget godt forstått når de utnyttes i forbindelse med idrett.

Selv vanskelige fremmedord, som distansere, ekvipasje, tangere, semifinale, kvalifisere m.fl., kan elever som ellers er meget ordsvake, gjøre rede for når ordene forekommer i sportssammenheng.

Så hvorfor kan vi ikke, nå og da, ta utgangspunkt i et emneområde som er kjent og populært hos de fleste, nemlig i idretten? Dette gjelder også når vi skal arbeide med fremmedord.

Reett nok er sportsreporternes språk vanligvis

meget sterotypet. En rekke floskler og fraser går igjen, ordforrådet er nokså begrenset. Men fremmedordene florerer, og dette kan vi i skolen dra nytte av. Det er både nærliggende og praktisk å vise til sportsuttrykk når en lang rekke fremmedord skal forklares. Samtidig kan vi lære elevene til å se kritisk på dette språket også.

I fotballreferatet på den følgende siden kan elevene finne fram til en mengde fremmedord som de, gjerne ved hjelp av fremmedordbok, skal forklare og bruke i nye sammenhenger.

Dersom læreren mener at elevene vil ha vansker med å finne hvilke ord som er fremmedord, kan han gjøre oppgaven lettere for elevene ved å streke under fremmedordene før han kopierer fotballreferatet.

En annen måte å forenkle arbeidet på er å angi med et tall ut for hver linje hvor mange fremmedord eleven skal finne på denne linjen.

Elevene kan godt arbeide i grupper med denne oppgaven.

Knepen favorittseier på Atlet Stadion

«Sterk» stilte som desidert favoritt da laget i går møtte «Atlet», årets sensasjonslag i cupen, på Atlet Stadion. «Sterk» gikk straks offensivt til verks, og lagets aggressive radarpar sørget for flere nervepirrende situasjoner foran tredjedivisjonslagets mål.

«Atlet» spilte taktisk klokt, de åpnet defensivt, men satset på raske kontringer – noe som allerede i kampens åpningsfase resulterte i mål. Det var lagets veteran og midtbanestrateg, Olme Skråskudd jr. som nettet kontant etter et elegant solo-raid. Kampens habile dommer, Ole Hvisle sen., annullerte helt korrekt denne scoringen – noe som skapte en noe amper stemning og heftige diskusjoner på tribunen.

«Sterk» hadde initiativet i resten av første omgang og burde nok ha ledet etter halvspilt match. Like etter sidebytte ga debutanten Erik Pole jr. «Sterk» ledelsen. Atlet-forsvaret var for passivt, og spesielt keeperen burde ha grepet inn mer resolutt her. Men scoringen virket som en vitamin-innsprøytning på «Atlet». «Sterk»s ellers så bastante forsvar var flere ganger på gyngende grunn. En ureglementert felling av en «Atlet»-spiller resulter-

te i straffespark. Keeper halvklarte et løst skudd fra Arne Skrøen, men måtte kapitulere på den velplasserte returen fra samme spiller.

Etter denne reduseringen hadde «Atlet» en sterk periode, men så sviktet tydeligvis kondisjonen – noe som gikk ut over både konsentrasjon og tempo. Dette førte til at «Sterk» fikk to lettkjøpte mål, og dermed hadde laget kvalifisert seg til kvartfinalepill.

«Atlet» satte seg imidlertid i respekt, og det er grunn til å gratulere laget med suksessen i cupen denne sesongen. Dagens dommer fortjener også honnør. Han maktet på en fin måte å avverge tilløp til udisiplinert opptreden da gemyttene holdt på å komme i kok i kampens første periode.

OPPGAVER:

1. Plukk ut fremmedordene fra denne teksten og forklar hva de betyr.
2. Lag setninger der du bruker minst 10 av fremmedordene. Setningene skal ha innhold som ikke har noe med idrett å gjøre.
3. Beskriv situasjonen som tegningen viser.

Yrker — arbeidsplasser

1. I ramma til venstre finner du en samling navn på ulike yrker. I ramma til høyre står en del arbeidsplasser. Sett yrkene sammen med rett arbeidsplass. Det skal være to yrker til hver arbeidsplass. Eks.: Skole — lærer, rektor.

2. Lag en liknende oppgave selv. La en klassekamerat løse oppgaven din.

prost	kapellan
lærer	skuespiller
journalist	styrmann
fenrik	rektor
hjelpepleier	baker
redaktør	oberst
sufflør	kirurg
provisor	farmasøyt
matros	konditor

skole
bakeri
kirke
teater
apotek
skip
avis
sykehus
forsvaret

Hvor har disse yrkesutøverne sin arbeidsplass?

Velg blant ordene i ordsamlingen i ramma, og skriv svarene på de åpne linjene.

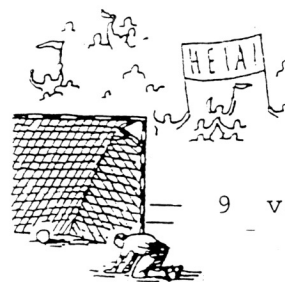
Bruk fremmedordbok om nødvendig.

1. konditoren _____
2. juristen _____
3. journalisten _____
4. suffløren _____
5. piloten _____
6. siseløren _____
7. reseptaren _____
8. kateketen _____
9. adjunkten _____
10. kirurgen _____
11. konduktøren _____
12. majoren _____
13. optikeren _____

ORDSAMLING

skolen, apoteket, rettssalen, kirken, sykehuset, gullsmedverkstedet, forsvaret, teatret, avisa, brillebutikken, flyet, jernbanetoget, bakeriet.

Norsk-Nyttkryss 2 -90

9 vassrett

Vassrett

1. Møblane
9. Synonym til målvakta
10. Synonym til okse
11. Synonym til karar
12. Synonym til læresetning
15. Synonym til type, sort
16. Blomsterlaus plante
17. Hurtig løp (om hestar)
18. Synonym til båt, skute
20. Personleg pronomen (omvendt)
21. Den vesle senga
22. To like konsonantar
23. Synonym til motta, arve
24. Synonym til elev
27. Framfor hokjønn
28. Synonym til mora seg, flirte
29. Solgud/ morene
30. To vokalar
32. Synonym til tilstrekkeleg, fullt
34. Farge
36. Hovudstad i Europa. (omvendt)
37. Synonym til sorgjeleg (framandord)
41. Brutto - tara = _____
43. Uavgjort sjakkspel
44. Postsendingane
45. Synonym til beltet
48. Synonym til stille, fred/idrett
50. Tidsavsnittet
52. Antonym til full/gutenamn
53. Den bokstaven vi oftast skriv
54. Enorm gjenstand
56. Synonym til få seg mat
57. Synonym til tina, bråna
58. Synonym til tjuveri, plyndring
60. Synonym tråkk, flyging, farting
61. Hannfuglen

44. vassrett

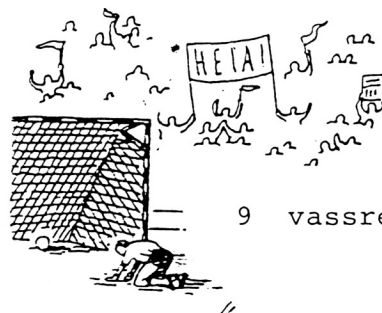

Loddrett

1. Synonym til førarkortet
2. Synonym til emne
3. Bilmerke
4. Antonym til kortvarig
5. Gutenamn/boktittel av Bjørnstjerne Bjørnson
6. Som 41 vassrett
7. Synonym til kraft, arbeidsemne
8. Synonym til stoppestaden, haldeplassen
9. Gudshus
13. Eventyr
14. Synonym til presang (omvendt)
19. Eventyrbror
20. Synonym til glaner, kikker
21. Synonym til vanskelege, vriene
25. Synonym til heidra
26. Kjentmann til sjøs
31. Synonym til titte, glo (omvendt)
33. Dyr med lang, tjukk hale og symjehud mellom tærne
34. Par (omvendt)
35. Avgangsprøve (framandord)
38. Synonym til freden, stilla/poststad 2740
39. Synonym til fengsel
40. Synonym til etterlikne (framandord)
42. Synonym til uvissa, skepsisen
44. Synonym til jøklar
46. Synonym til ansar, bryr seg om
47. Som 52 vassrett (omvendt)
49. Hanndyr
51. Demning, belggebrytar
55. Varmekjelde
59. Bokføringsuttrykk
62. På bilar frå Romania

Norsk-Nyttkryss 2 -90

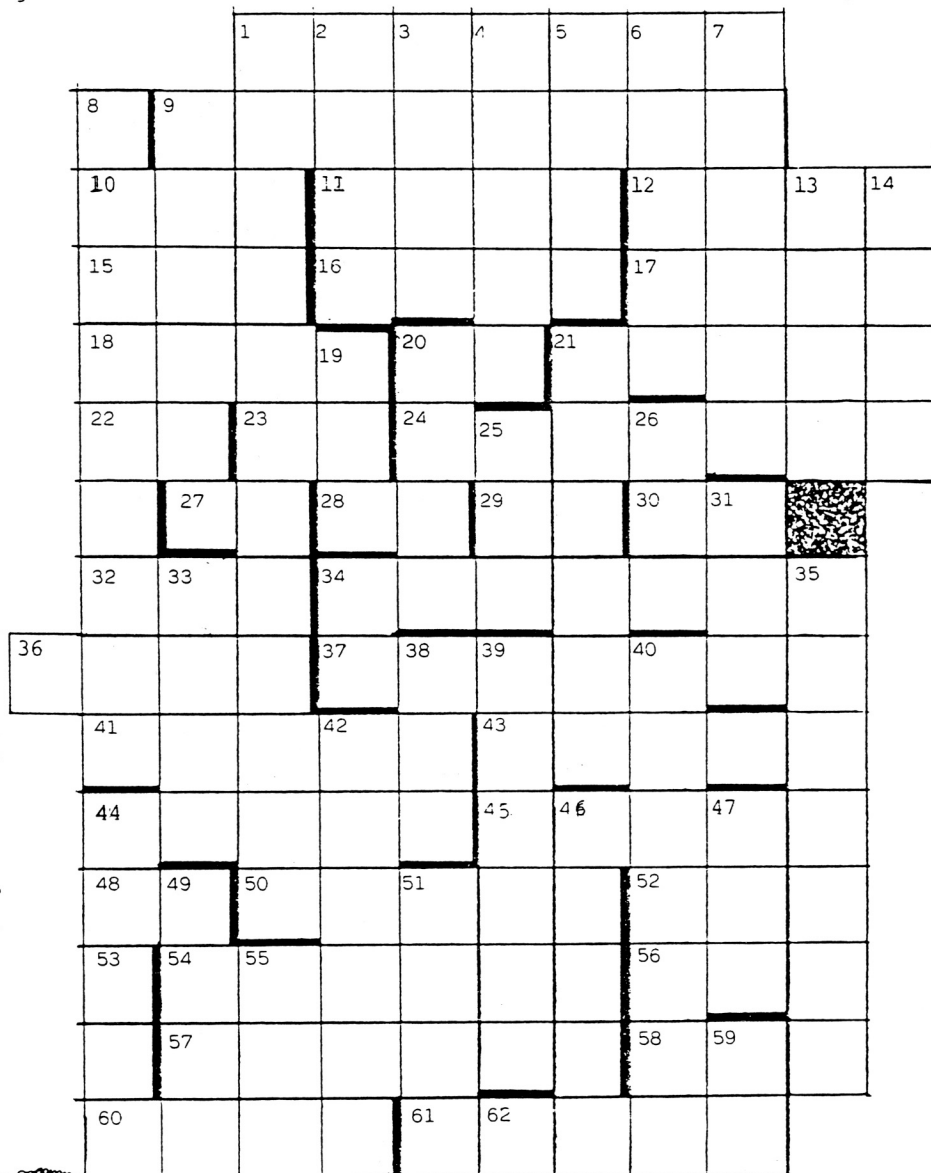
NYNORSK

9 vassrett

Løysinga sender du til NORSK-NYTT
v/Jon Hildrum, Høknes ungdomsskole,
7801 NAMSOS innan 15. juni 1990.

Du deltek da i loddtrekkinga om
ungdomsbøker.

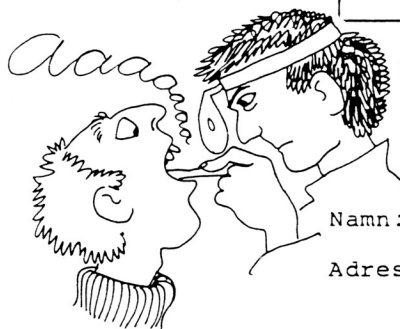

Skriv løysinga på denne oppgåva på baksida av arket.

Teiknesjing

Skriv av stykket, og set til dei teikna som manglar. Du må òg seia til stor bokstav:

Knut spurde Kari blir du med på kino i kveld ho svarar at det ville ho gjerne filmen er svært morosam det har eg lese i avisa sa Knut dei avtalte å møtast klokka halv sju eg lovar å vera presis sa Kari.

Bruk dei store trykkbokstavene når du løyser kryssord:

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Namn: _____ klasse: _____ skole: _____

Adresse: _____

Norsk-Nyttkryss 2 -90

Vannrett

1. Synonym til svulme opp, heve seg
4. Fuglen (nevnt i "Alle fugler".)
11. Bokstav 12 og 20
13. 3.14 (omvendt)
14. Grov sand
17. Synonym til taper, går glipp av
18. Morene/solgod
19. Synonym til narret, spionerte
20. Synonym til matpakke, tur-mat
22. Den bokstaven som blir mest brukt i alfabetet
23. Synonym til skryter av, hedrer
24. Fuglene (nevnt i "Alle fugler")
26. Utsettelse med betaling, lån
28. Den store sanggruppen
30. Synonym til naken, avkledd (nynorsk)
32. Venstrehande
34. Synonym til juling, bank
35. Synonym til medisinsalg
38. Synonym til boknyllene
41. Synonym til presang
43. Antonym til god, frisk
44. Romertall 50
45. Verdensdel
46. Antonym til inn (omvendt)
47. Steinfruktene
49. Steamship (forkorting)
50. Synonym til brase, grille
52. Norsk forfatter (1887 - 1967) skrev blant annet "Smuglere"
53. Bokstav 10
54. Synonym til forte seg, haste
55. Synonym til skeiv, vind/tobakksbuss
57. Guttenavn (omvendt)
59. Synonym til overrekke, gi
60. Første vers i fedrelands-sangen vår.
61. Rotfruktene
65. Synonym til graverer, tærer
67. Idrettsredskap
69. Synonym til dufte, lukte (omvendt)
70. Annet navn på Irland
72. Synonym til stenger, lukker
74. I ansiktet
78. Synonym til krype, kravle
79. Norsk forfatter (1833 - 1908) skrev bl.a. "Familien på Gilje"
80. Murpipereingjører
81. Alfabetnaboer

Loddrett

47. vannrett

1. Som 70 vannrett
2. Synonym til spenne, tuppe
4. Undertøy (flertall)
7. Synonym til tine, bråne
8. Synonym til smelte, bråne
9. Synonym til påkjenning, depresjon (omvendt)
10. Del av Bibelen (forkorting)
11. Synonym til søker
12. Synonym til øv
14. Synonym til stirrer, glaner
15. Synonym til modige
16. Elastikk
21. Synonym til fottøy
25. Synonym til gravere, tære
27. Blink/er taus
29. Foran hankjønn - nynorsk
30. Synonym til reisegodset
31. Synonym til stillhet
33. Synonym til rominhold, størrelse
34. Synonym til telle/nedbør
36. Antonym til aktive
37. Skuespillhus
38. Synonym til tips, rettledning/utvalg
39. Kommune i Nord-Trøndelag
40. Som 22 vannrett
42. Synonym til hvese, fnyse
43. Leketøy/senke i vatn
44. Kommune i Trøndelag (7600)
46. Synonym til læresetningene
48. Som 31 loddrett
51. Fuglene
56. Jentenavn
57. Pappkasse (omvendt)
58. Tre like konsonanter
62. Synonym til reddhare, pusling
63. Synonym til rein/jentenavn
64. Norsk forfatter, født 1912, skrev bl.a. "Folk og røvere i Kardemomme by".
66. Foran hunkjønn
67. Synonym til denge, jule
68. Eventyrørør
71. Synonym til padler
73. Som 34 vannrett
75. Synonym til titte, betrakte
76. Som 66 loddrett
77. Synonym til anmode, tigge

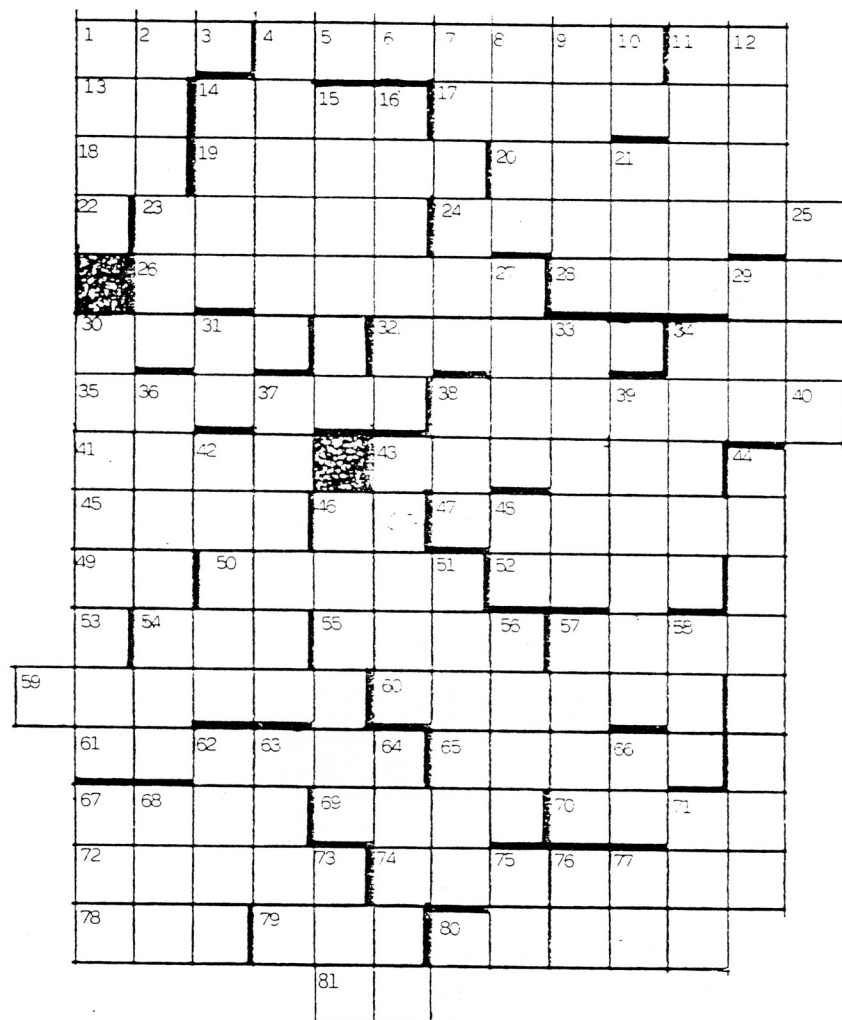
Norsk-Nyttkryss 2 -90

BOKMÅL

Når du har løst kryssordet, sender du løsningen
til NORSK-NYTT v/Jon Hildrum, Høknas ungdomsskole,
7801 NAMSOS, innen 15. juni 1990 .

Du deltar da i loddtrekningen om ungdomsbøker. 47. vannrett

Bruk de store trykkbokstavene når du løser kryssord.

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Namn: _____ klasse: _____ skole: _____

Adresse: _____

Fyll ut de åpne feltene med og eller å:

Vi tenker — begynne — lese — skrive — tegne.

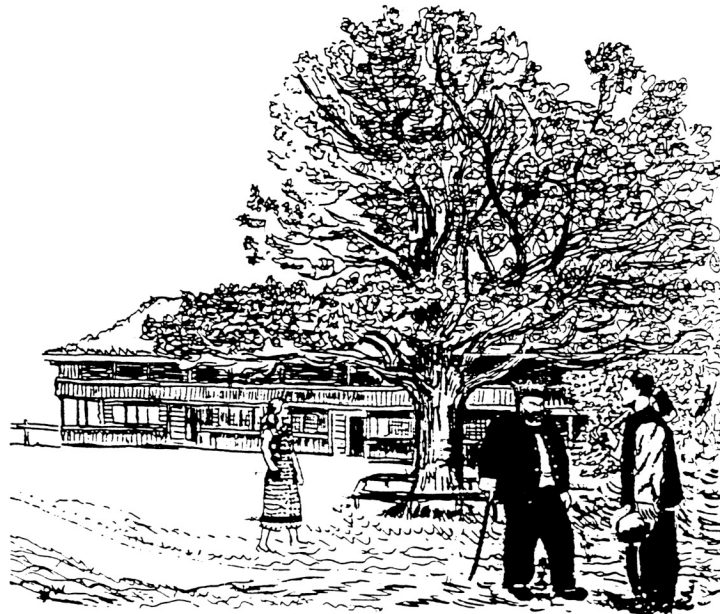
Også denne oppgaven må være rett utfylt om du skal være med i trekninga om ungdomsbøker.

Del A

På den følgende siden finner du sagnet om svenskene i Mediå-ura.
Les sagnet og svar deretter på disse oppgavene:

1. Hvorfor ville svenskene "gjeste" bryllupet på Mediå?
2. Hva tror du samegutten tenkte da han fikk spørsmål om å være vegviser for svenskene? Skriv et kort tankereferat.
3. Lag ut fra teksten en punktvis oppstilling over de opplysningene som gir oss grunn til tvile på at sagnet om svenskene i Mediå-ura er sant.
4. a) Eventyr og sagn er to kjente sjangre innen folkediktinga. Hvordan kan vi skille disse to sjangrene fra hverandre? Lag ei oppstilling som viser ulikhetene mellom eventyr og sagn.
b) Nevn eksempler på personer og vesner som vi møter i mange eventyr.
c) Hvilke eventyrpersoner tror du tegninga nederst på denne sida viser?
5. Nevn minst tre eventyrtitler og minst tre sagntitler.
(Det kan gjerne være titler på lokale eventyr og sagn.)
6. Nevn eksempler på andre folkediktingssjangre enn eventyr og sagn.
7. Forklar disse ordene:

a) furuspik	b) flokk
c) eksisterer	d) offiser

8. Tegnsetting

I denne historia mangler alle tegn. Skriv av historia og sett inn tegna. Skriv stort og tydelig. Skriv også stor bokstav der det skal være:

Anders spurte læreren sin kan en bli straffet for noe som en ikke har gjort læreren svarte at det ikke kunne skje det var fint sa anders og smilte glad jeg har nemlig ikke gjort leksene mine til i dag

Sagnet om svenskene i Mediå-ura

De fleste bygder i landet har sine sagn, eventyr og historier. Noen av disse sagnene er originale. Det vil si at de finnes bare i ei bygd. Andre er såkalte vandresagn som går igjen med små forandringer flere steder både her i landet og i andre land.

Et slikt sagn er Mediåsagnet fra bygda Grong i Nord-Trøndelag. Det forteller om ei hending som fant sted i ei tid det var ufred mellom Norge og Sverige. Da kom det noen svensker over grensa og fram mot Namdalen.

De fikk høre at det skulle holdes et stort bryllup på Mediå, og så fant de ut at her hadde de en fin sjanse til å plyndre og røve. Dette var om vinteren, og de gikk på ski. Inne på fjellet møtte de en samegutt, og de bad ham å være vegviser. Samegutten hadde ikke særlig lyst til det, men de var mange mot en, og han fant ut at han ikke hadde noe valg. Han sa derfor til svenskene at det var best å komme fram utpå kvelden, for da kom sølvtøyet på bordet. Dette syntes de var et godt forslag, og de ventet med å dra videre til det ble mørkt.

Da tok samegutten fram ei furuspik som han tente på, og så bad han svenskene følge etter flammen. Vegen var nok ujevn, men de skulle ikke bry seg om at det gikk bratt utfor nå og da, sa samegutten.

Så bar det i veg med samene først og svenskene etter. Han førte dem fram på det høye, bratte Mediåfjellet, og med det samme han kom fram på det loddrette stupet, kastet han furuspika utfor og slengte seg selv til side. Svenskene fulgte den brennende spika, og hele flokken slo seg i hjel i Mediåura.

Da den siste svensken hadde passert, snudde samegutten og fant en brukbar veg ned til bygda og bryllupsgården, og der fortalte han om det som hadde hendt.

Bryllupsgjestene ville ikke tro på det han sa, men dagen etter dro de opp i ura, og der fant de 314 døde svensker. Til minne om denne hendinga slo de en spiker i bryllupsbordet for hver soldat og en koppernagl for hver offiser. Denne bordplata finnes på Mediå den dag i dag.

Det er vel temmelig tvilsomt om dette sagnet er sant. For det første er det lite sannsynlig at så mange mennesker som sagnet sier, skulle gå i den samme fella. Det ville være merkelig om det ikke fantes våpen eller andre gjenstander i bygda som kunne tyde på at noe spesielt var foregått.

Rett nok fortelles det at det skulle finnes noen grove, gamle børser med flintlås rundt om i bygda, og at disse skulle komme fra de døde svenskene. Men i dag eksisterer de i alle fall ikke.

Dessuten finnes det lignende sagn i andre bygder, blant annet i Tydalen i Sør-Trøndelag og i Tysfjord i Nordland. Ja, så langt sør som i Jylland i Danmark finnes det samme sagnet — bare med den forskjell at der ble røverne narret ned i et hull i jorda, for der finnes det ikke noe fjellstup som kan gjøre tjenesten. Filmen «Vegviseren» bygger også på et sagn som minner om sagnet fra Grong.

Den merkelige bordplata med spikrene og koppernaglene i er heller ikke noe bevis på at sagnet om svenskene i Mediåura er sant.

Del B

Skriv EN av oppgavene:

1. En ungdomsskoleelev har skrevet dette diktet.

JEG BURDE SI

*Jeg burde si
farvel.
Si takk for meg og
gå.
Men bena vil ikke.
Stemmebåndene
er visst trådt ut
av funksjon.
Det er bare den
kloke hjernen
min som forstår,
forstår at det er
slutt!
At du har funnet
en annen.*

X

Hvilken fortelling ser du
for deg når du leser dette diktet?

Skriv fortellingen.

Overskrift: Forstår at det er slutt.

2. Det er satt i gang en aksjon for å få folk til å bruke sykkel mer. Skriv et **avisinnlegg** der du understreker de mange fordelene som flittigere bruk av sykkel vil føre med seg.

Overskrift: Bruk sykkel mer!

SYKKELDIKTET

To store hjul
eit blankt styre
og to pedalar.
Ein stor kropp
med to lange armar
og to kraftige føtter på
Hei, kor fort det går!

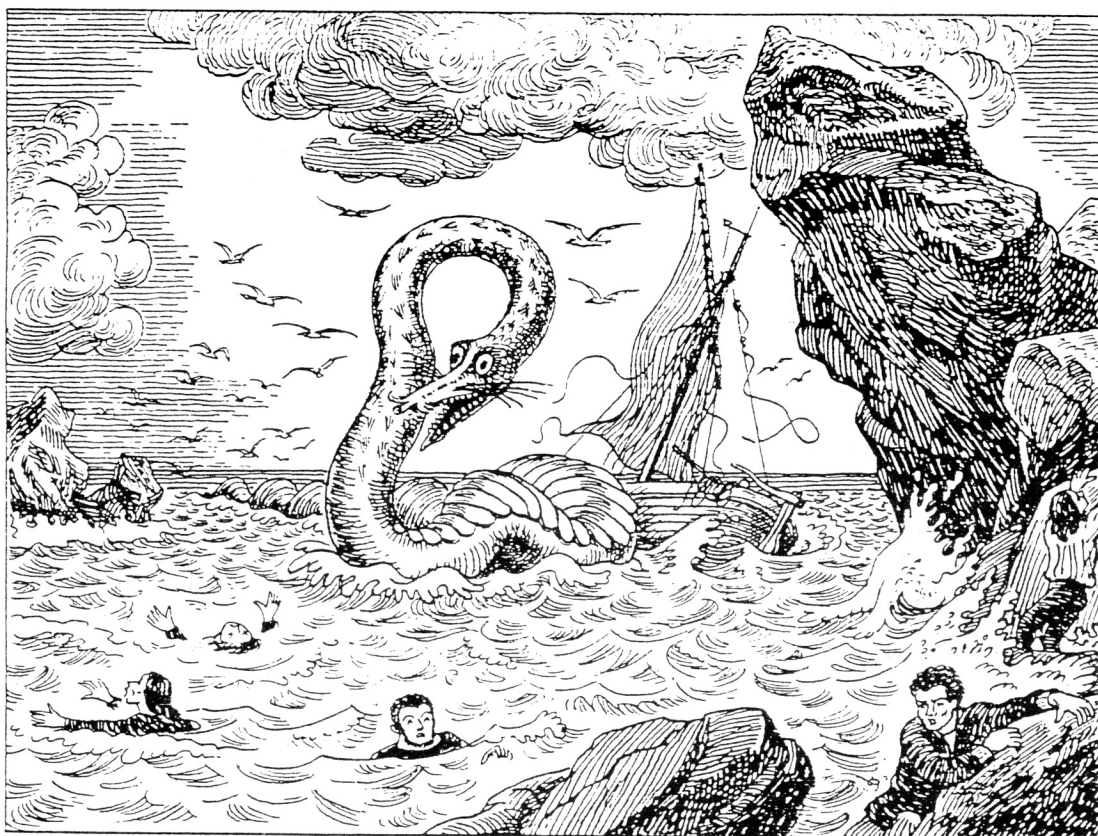
-Tenk at eg kan
kome så fort fram
utan sertifikat
og utan bensin.
Hurra for sykkel!

P. Dal Glad

3. Hvilke tanker gir ordet arbeidsledighet deg? Skriv om det.
Velg selv sjanger og overskrift.
4. Databehandling er blitt mer og mer allminnelig i samfunnet vårt. Hvilke fordeler fører EDB med seg i dagliglivet for folk flest? Ser du noen ulemper som følge av at EDB blir brukt på stadig flere områder? Skriv en artikkel om dette.
Overskrift: Fordeler og ulemper ved bruk av EDB.

5. Se på tegninga nedenfor. Hva kan ha hendt før situasjonen som tegninga viser? Hva skjer akkurat nå? Hva vil foregå videre? Bruk fantasien og skriv ei fortelling om dette.

Overskrift: Sjøormen fins likevel.

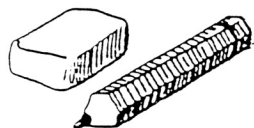

6. "I haust og måneskin
går vi saman heim
Eg
og min skugge" (Haikudikt)

Skriv ei novelle om en slik heimtur.

Overskrift: Høst og måneskinn.

7. Du skal holde et foredrag for en ungdomsgruppe i et idrettslag om alkohol og idrett. Du kan ha hjelp av denne tegningen når du skal utarbeide foredraget. Skriv foredraget, og lag en passende overskrift.

Nr. 6

Grøss og gru

Tre spennende noveller

Lest av Helge Skjerpe

GRØSS OG GRU

Tekster som byr på fart og spenning, mystikk og grøss er populært lesestoff. «Norsk-kasset 6» presenterer tre fortellinger som har disse ingrediensene:

«Det opne vindaug» av H. H. Monroe (eng. forf. 1870—1916)

«Apehånden» av W. W. Jacobs (eng. forf. 1863—1943)

«Dypfryst» av Roald Dahl (f. 1916, eng.-am.forf. av norsk ætt).

Tekstene fins i Aschehougs litteraturserie for ungdom. «Dypfryst» står i bok 1: «Spøk og alvor», de to andre i bok 2: «Jorda – vår romstasjon».

Forslag til oppgaver

H. H. Monroe: DET OPNE VINDAUGET

A – Personane

Nemn dei personane vi møter i denne teksten. Knytt minst ei opplysning til kvar av personane.

B – Referat

Skriv eit kort handlingsreferat av denne teksten.

C – Vendepunkt

Ei dramatisk hending snur heile handlinga i teksten i ei ny retning. Skriv ned den setninga som du meiner markerer vendepunktet i teksten.

D – Kva meiner du?

1. Kvifor fortalte niesa denne historia, trur du?

2. Kva er nifst med denne historia? Sei meininga di.

W. W. Jacobs: APEHÅNDEN

A – Finn overskrifter

Denne grøssernovellen er delt inn i tre kapitler. Foreslå en god overskrift til hvert kapittel.

B – Velg ut en «sterk» setning

Hvilken setning i det første kapitlet gjorde sterkest inntrykk på deg? Skriv setningen ned. Les den siden høyt for klassen. Var det mange som valgte den samme setningen? Diskuter de setningene dere valgte.

C – Vendepunkt

I hvert av de tre kapitlene er det en dramatisk hending som snur den videre handlingen i kapitlet i en ny retning. Skriv ned den setningen som du mener markerer **vendepunktet** i hvert av kapitlene. Etterpå kan dere diskutere dette i klassen.

D – Referat

Skriv et kort **handlingsreferat** av hvert av de tre kapitlene.

E – Min mening

Hva mener du om det som blir fortalt i novellen? Skriv en kort **artikkel**.

Roald Dahl: DYPFRYST

A – Før du hører novellen

1. Skriv ned noen typiske kjennetegn på en kriminalnovelle. Bruk to minutter til dette arbeidet.
2. Sett kryss ved det kjennetegnet som du mener er viktigst.
3. Alle leser opp «sitt» kjennetegn for klassen. Diskuter!

B – Vendepunkt

En dramatisk hending snur hele handlingen i novellen i en ny retning. Skriv ned den setningen som du mener markerer vendepunktet i teksten. Diskuter med de andre i gruppa eller klassen.

C – Velg ut en «sterk» setning

Hvilken setning i novellen gjorde sterkest inntrykk på deg? Skriv setningen ned. (Men ikke den samme som i oppgave B!) Diskuter valg av setning med de andre.

D – Kan du svare?

1. Hvem mener du er hovedpersonen i novellen?
2. Gi noen opplysninger om hovedpersonen (utseende, antatt alder m.m.).
3. Hvordan er stemningen i stua i innlendingen av novellen?
4. Hvordan merket Mary at ikke alt var som vanlig med Patrick?
5. Beskriv mordvåpenet.
6. Hva gjorde Mary etter mordet? Svar punktvis og kort.
7. Hvem var Sam?
8. Hva var det siste politimennene gjorde før de forlot huset denne kvelden?

E – Hva mener du?

1. Hva tror du Patrick fortalte Mary etter at han hadde tømt det andre glasset? Svar kort.
2. Hvorfor gikk Mary til butikken etter mordet?
3. Hvorfor tror du Mary bad politifolkene spise opp steika?
4. Hvorfor oppsøkte en av detektivene kolonialbutikken?
5. «Inne i stua begynte fru Maloney å fnise for seg selv», står det til slutt. Hvorfor fniste hun?

F – Du dikter videre

Hvordan gikk det videre med Mary? Skriv en fortsettelse på novellen.

G – Du er journalist

I avisa står det dagen etter en kort notis om det som hadde skjedd i leiligheten til ekteparet Maloney. Skriv notisen.

H – Du er detektiv

Fortell hvordan du greide å finne fram til bevis som avslørte morderen.

I – Du er litteraturkritiker

Si hva du mener om novellen. Er den god eller dårlig? Grunngi meningene dine.

J – Ordkunnskap

1. Forklar disse fremmedordene i novellen:
A buffet. B komedie. C tragisk. D hysterisk.
2. Bruk ordet *alibi* i en setning som har sammenheng med innholdet i denne novellen.
3. Forklar uttrykkene: rene ord for pengene, sitte i saksen.

K – Forfatteren og bøkene hans

1. Bruk oppslagsverk, og finn titler på barne- og ungdomsbøker som Roald Dahl har skrevet.
2. Gi noen opplysninger om forfatteren.

L – Etter lesingen

Se på de punktene du noterte som typiske for en kriminalfortelling. Stemmer de med hva du fant i denne novellen? Diskuter dette i klassen eller gruppa.

«Tilbud» for spesielt interesserte: I klassen fins det kanskje en eller flere som har kriminalfortellinger som favorittlesing. Oppgave: Hold et kort foredrag for klassen: *Jeg foretrekker krim fordi...*

Løsning på NORSK-NYTT kryss

NORSK-NYTT kryss 1 -90

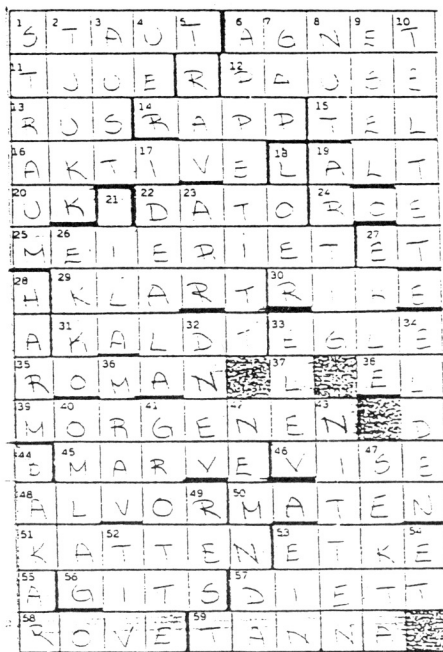

Litt vrien var den,
men jeg greide den.

Nymal

20 vassrett

NORSK-NYTT kryss 1 -90

Bokmål

1 vannrett

LØSNING

på arket side 11

Er det all right å skrive ålreit?

Hvordan kan disse frammedorde skrives på norsk? Skriv je eller ne i svartubrikken. Bruk gjerne ordliste, men den må være av høy dato.

Slik kan ordet skrives.	Ken det også skrives slik?	JR	NEI
1 -blozer	-bieser	X	
2 sirke	sirke		X
3 collage	-kollasj	X	
4 clutch	kluttsj	X	
5 maquette	-enkel	X	
6 ghetto	-etto	X	
7 genre	-janger	X	
8 jockey	-jokki		X
9 juice	jus	X	
10 ketchup	ketsjup	X	
11 racket	-rekkeri	X	
12 razzie	ressie	X	
13 ressurs	-resurs	X	
14 restaurant	-resturang		X
15 mannequin	-mannekeng	X	
16 popcorn	-pookorn	X	
17 scooter	-skuter	X	
18 scheler	-sjeler		X
19 suite	-sulle		X
20 tape	-leip	X	
21 wire	-vajer	X	
22 wiesel	-uisel		X
23 yankee	-jenki		X
24 yoghurt	-yogurt	X	

En tredel av oppgavene skal ha nei-svar, resten skal ha ja-svar.
Norsk-Nytt 2-90 (JR)

NAVNET?

Sett inn, stort og tydelig, alle tegn som mangler her.

Politimannet, „Navnet“

Gunter, „Jo“

„Navnet sa jeg“

„Jeg heter bare Jo.“

„Bare Jo?“

„Nei“

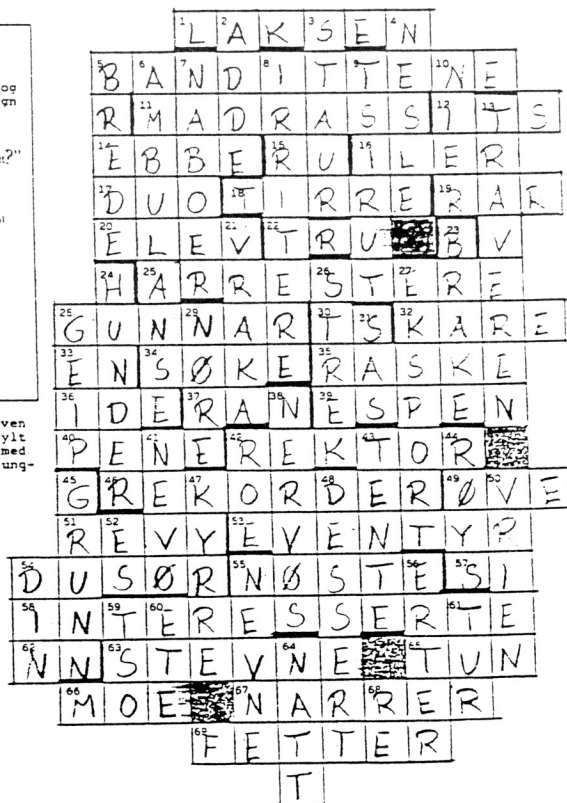
„Hva mer?“

„Ja“

„Jo ja altså“

„Ja“

Også denne oppgaven må være rett utfylt om du skal være med i trekningen om ungdomsbøker.

Eksempel på -

Litterær rebus

I denne litterære rebusen er det gitt nokre stikkord til kjende norske diktarar på 1600-, 1700- og 1800-talet. Bruk oppslagsbøker og finn ut kva diktarar det er. Fyll òg ut med opplysningar i dei andre rubrikkane.

Kva for diktar?	Fødsels- år	D ø d s - år	Titlar på fleire kjende verk eller tekstar	Andre opplysningar om diktaren og diktinga
1		1910	«En glad gutt»	Han skreiv nasjonalsongen vår
2			«Peer Gynt»	Fødd i Skien
3		1945		Vart kalla «17. mai- kongen».
4	1647			Var prest i Alstahaug i Nordland
5	1684			Fødd i Bergen, men budde i Danmark det meste av livet
6	1813			Ho var syster av Henrik Wergeland
7			«Smeden og bakeren»	Levde i København
8	1818			Bilete av han står på femtikronesetelen
9		1885		Samla folkeeventyr Gav ut kokebok
10			«Gamle grendi»	Skapte nynorsken
11			«Familien på Gilje»	Ein av «dei fire store»
12	1849			Var borgarmeister i Stavanger
13		1873		Levde samtidig med Henrik Wergeland

Ordleken «Dobbelord» 1

Bokmål

Ordleker utvider ordforrådet og skaper variasjon i under-
visningen. Ordleken «Dobbelord» er ikke enkel. Den pas-
ser nok best som gruppearbeid.

På den åpne linjen skal det settes inn ord som høver som
sluttdeI under spalte A og som *startdeI* under spalte B.

Eksempel:

hytte_____ *liv* _____ redning

Fyll ut:

A	B
1. butikk_____	vakt
2. koke_____	arbeider
3. glass_____	båt
4. natt_____	reise
5. dyne_____	hund
6. telefon_____	åpner
7. post_____	hjul
8. sommer_____	tur
9. lege_____	stol
10. gate_____	redskap
11. frokost_____	kant
12. hytte_____	renn

Still opp brevet — skriv rett

Still opp dette brevet oversiktlig og ordentlig. Bruk ei hel side. Sørg for at
rettskrivinga blir i orden.

Kjære onkel kåre. Takk for det hygelige brevet såm du sente meg i forige måne. Du bad meg
om og sette opp ei ønskelisste til gebursdagen min. Her kommer lista: Lomelykt med bateri i,
fottoapperat med fargefilm i, skjøyter, ishokkykølle, fottballstøvler, jelm til mottorsykel,
klåkke, skillpadde, sjærf, sjakspill, tenisrækert, termometer, kassetter. Vis du komer på noe
annet bra sportsutstur, så sett det på lista. Jeg ønsker meg forskjelig slaks utstyr til trennings-
romet som jeg skal na i kjeleren. Jeg håper du vil kome på burtsdagen min. Velkomen. Hils
nils, tante og buster fra meg. hjærtelig hilsen Christian.

NORSKnytt

2 -90

Innhold

- 1 «Man lærer å skrive ved å lese -»
- 2 Kryssordvinnere 1 -90
 To feriedikt — uten adjektiv
- 3 Litteraturen står sentralt i norskfaget
- 4 Prosessorientert skriving gir skriveglede
- 5 Forslag til arbeidsprogram for skriveverksted
- 6 Forslag til arbeidsprogram for skriveverksted
- 7 En fengende start gjør leseren nysgjerrig og leselysten
- 8 Dikttoppen — Alfabetdikt
- 9 Bygg opp dikt
- 10 Er det all right å skriv ålreit?
- 12 Skoledrøftingssang: Vår skole skal være -
- 13 Små drypp fra lærer til lærer
 Arbeidsbok som «juksebok» ved prøver
 Boka som vokser
- 14 Gi eleven flere ord
- 15 Vurderingsord — ordplakat
- 16 Sett ord i grupper etter innhold og styrke
- 17 Øvingsark med synonymer og antonymer
- 18 Sporten lærer oss fremmedord
- 19 Yrker — arbeidsplasser
- 20 Norsk-Nyttkryss 2 -90, nynorsk
- 22 Norsk-Nyttkryss 2 -90, bokmål
- 24 Forslag til tentamensoppgave i norsk hovedmål:
 Sagnet om svenskene i Mediå-ura
- 28 NORSKKASSETT nr 6: Grøss og gru
- 31 Kryssordløsninger 1 -90
- 32 Litterær rebus
- 33 Ordleken «Dobbelord» 2

